

Asia: VN/1364/2021

Ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi

Lausunnonantajan lausunto

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista yleisesti?

Suomen perustuslaissa (20 §) mainitaan kaikille kuuluvasta ympäristövastuusta, johon liittyy myös kulttuuriperintö. Laissa todetaan kulttuuriperintöstrategian linjauksen mukaisesti: ”Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöönsä koskevaan päätöksentekoon.”

Kokemuksellisesti 20 § mukainen vaikuttamismahdollisuus takkuilee omissa asuinkunnissamme. Pahimmillaan rakennetut kulttuuriperinnöt ovat kunnille ainoastaan tonttivarantoa: historiallisten, jopa suojeltujen rakennusten, annetaan tarkoituksella rapistua purkukuntoon, jotta tontin voi myydä ja hyödyntää uudisrakentamiseen. Purettu vanha perintö on poissa ikiajoiksi, samoin sen edustamat yhteisön juuret ja identiteetti. Vuosikymmeniä trendinä on ikävä kyllä ollut yhteisön voimavaran hävittäminen vahvistamisen sijaan.

Strategian tavoitteena on selkeästi laajentaa vastuuta kaikille konkreettisella tasolla. Hyvä, näin sen onkin oltava, sillä meille kaikille kuuluu oikeus ja vastuu. Mutta miten vastuuta voidaan toteuttaa, jos suuntaviivat määräytyvät sellaisten päättäjien mukaan, jotka eivät näe strategian kaltaista arvoa? Arvokeskustelu noin yleisestikin tuntuu olevan hukkaan heitettyä resurssia, sillä vaikka ratkaisuja ja vastuuta haetaan ulkopuolisilta tahoilta, on unohtunut avata väylät niille ja pato alkaa muodostumaan.

Entä kuinka vahva mandaatti voidaan antaa Museovirastolle, ELY-keskuksille ja muille vastaaville, että kulttuuriperintöstrategiaa noudatetaan kuntasektorilla? Vai jääkö vastuu kunnan poliittisen päätöksenteon varaan, joka vaihtuu vaaleittain? Vertailuesimerkki vieraslajien hävittämisestä: kurturuus on sakon uhalla hävitettävä. Mutta sakottaako kunta itse itseään? Onko sakon uhka todellinen ainoastaan yksilöille, sillä kunnan mailla edelleen poistetaan vieraslajeja ei kaupungin, vaan vapaaehtoistyön voimin.

Kuinka kulttuuriperintöstrategia velvoittaisi julkisen vallan viemään strategian käytäntöön, kun se ei tahdo toteutua perustuslainkaan hengessä? Kuinka luoda taktinen kuntia velvoittava malli, jotta ne vievät strategian käytäntöön ja mahdollistavat kuntalaisten osallistumisen yhteisen kulttuuriperinnön vaalimiseen?

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista oman toimialanne tai tehtävänne näkökulmasta?

Kulttuuriperintöstrategian tavoitteet ja toimenpidelinjaukset ovat hyvin samankaltaiset, joita olemme käsitelleet vuoden kestäneen kehitystyömme aikana. Kulttuurikompensaatio -konseptin idea syntyi tarpeesta ratkaista ongelma, jossa kunnan omistamat arvokkaat kulttuuriperintökohteet rapistuvat tyhjillään purkukuntoon, koska kunnalla itsellään ei ole varoja/tahtotilaa korjata rakennuksia käyttöönotettaviksi. Yksilöille tuottaa surua nähdä, kuinka omaan identiteettiin kuuluva rakas miljöö ja rakennukset tuhoutuvat vähitellen. Tilanne aiheuttaa ahdistusta, koska yksilöillä ja asukasyhdistyksillä ei ole keinoja osallistua kunnan omistaman historiallisen rakennuksen kunnostukseen, ylläpitoon saatika käyttöön. Surullisen usein tilanne päättyy siihen, että kohde myydään yksityiselle ja puretaan uudisrakennuksen tieltä – samalla tuhotaan osa yhteisölle tärkeistä juurista ja aiheutetaan korjausrakentamisen sijaan suuri hiilijalanjälki. Tähän ongelmaan olemme kehittäneet Kulttuurikompensaatio-konseptin, jossa yhteiskuntavastuulliset yritykset osallistuvat kohteen kunnostukseen yhdessä alueen oppilaitosten kanssa, jotta sinne voidaan perustaa kestävä kehityksen ja kiertotalouden mukaisia palveluja tuottava pienyrityksistä ja yhdistyksistä toimiva yhteisö. Alueen asukkaat voivat osallistua kohteen ylläpitoon talkoilla. Näin koko yhteisö: julkinen ja yksityinen sektori sekä yksilöt ovat kehittämässä kulttuuriperinnöstä voimavaraa kestäväälle tulevaisuudelle ja – kaikkien hyvälle elämälle.

Kommenttinne lukuun 5.1

Kaikkien oikeus kulttuuriperintöön

Onko vaara, että kaikkien oikeus jää vain kirjoitetuiksi sanoiksi? Toivomme, ettei kulttuuriperintö jumittuisi akateemikkojen, tiede- ja taidepiirien keskinäiseksi keskustelukentäksi. Vain silloin, kun kulttuuriperintötyö ulottuu toiminnallisesti läpi koko moninaisen yhteiskunnan, siitä voi muodostua yhteiskunnan voimavara ja tie kestävä kehityksen mukaiseen elämäntapaan. Kulttuuriperintöä ei saa elitisoida.

”Yhteiskunnan tulee huolehtia taloudellisten, hallinnollisten ja lainsäädännöllisten edellytysten luomisesta kulttuuriperintötyölle ja kulttuuriperintöalan toimijoille. Näiden edellytysten ajantasaisuudesta huolehtiminen ja kehittäminen on välttämätöntä, jotta kulttuuriperintötoimijat pystyvät vastaamaan asetettuihin odotuksiin ja tavoitteisiin. Tehtävien laajentuessa ja monipuolistuessa on huolehdittava, että kulttuuriperinnön suojeluun, tallentamiseen, säilyttämiseen, hoitoon ja restaurointiin on käytettävissä riittävästi resursseja ja osaamista.”

Tällä hetkellä kulttuuriperinnön dokumentointi, tallentaminen ja välittäminen on pitkälti vapaaehtoistyön ja kotiseutumuseoiden varassa. Miten valtio voisi tukea paikallisia,

vapaaehtoistyötä tekeviä kulttuuriperintötoimijoita? Heidän työtään tukemalla, vahvistettaisiin oikeasti demokratiaa ja varmistettaisiin samalla dokumentaatioiden yhtäläinen saavutettavuus tasapuolisesti kaikille.

Kulttuuriperintö on kaikkien hyvinvointia lisäävä voimavara

Entä kuinka kulttuuriperintöstrategia viedään käytäntöön aina kuntatasolle saakka, siten että kunnat mahdollistavat kunnan asukkaille kulttuuriperintötietojen ja taitojen hyödyntämisen kestävästä elämäntavan edistämisessä? Tällä hetkellä kotiseututyötä, joka on nimenomaan kulttuuriperinnön ytimessä, arvostetaan julkisen vallan taholta kovin vähän. Nousisiko arvostus kuntatasolla, jos valtion kannustaisi tätä työtä rahallisesti?

Kuntalaisten aktivismilla kunnan omistamia kulttuuriperintörakennuksia on voitu harvoin pelastaa saatika kunnostaa. Voiko kulttuuriperintöstrategia olla käytännön tuki ja vipuvoima kulttuuriperintöön kuuluvia rakennuksia suojeleville aktivisteille? Jos valtio tukisi toimintaa silloin, kun suojeluun liittyy Museoviraston valvonnan alla, talkootyönä tehty kunnostus ja kestävä kehityksen mukainen käyttöönotto, syntyisikö samalla mahdollisuus suojella rakennusta jatkossa poliittisten päättäjien tulevilta realisointiaikeilta?

Kuinka julkinen sektori veloitetaan kunnostamaan ja hoitamaan kulttuuriympäristöjä kestävästi sen sijaan, että vanhat rakennukset puretaan ja tilalle rakennetaan uutta isolla hiilijalanjäljellä? Tähän näemme ratkaisuna on kulttuurikompensaation, jonka innovointi on lähtenyt juuri näistä lähtökohdista ja sopisi siksi kulttuuriperintöstrategian toimeenpanon taktiseksi osaksi. Siinä yhteiskunnan kaikki sektorit julkisesta yrityksiin osallistuvat yli siilojen tyhjiällä olevien rakennetun kulttuuriperinnön kunnostamiseen paikoiksi, joissa on kestävä kehitys mukaista, viime kädessä tasapuolisesti kaikkia kunnan asukkaita hyödyntävää yritys- ja yhdistystoimintaa. Kulttuurikompensaation innovointi on lähtenyt juuri näistä lähtökohdista ja sopisi siksi erinomaisesti kulttuuriperintöstrategian taktiseksi kärkihankkeeksi.

Kommenttinne lukuun 5.2

Kulttuuriympäristöjä käytetään ja hoidetaan kestäväällä tavalla

Jotta ihmisten oikeus ja mahdollisuus kestävämpään elämäntapaan voisi toteutua, julkisen sektorin on luotava paikkoja, joissa se on mahdollista. Tähän soveltuu erityisesti rakennettu, kunnostettu ja käyttöönotettu kulttuuriperintö, joka valjastetaan kestäviä ratkaisuja tuottaviksi keskuksiksi, jotka innovoivat, tuottavat ja jakavat kestävä kehityksen sisältöjä, kuten tietoutta luonnon moninaisuuden ylläpitämiseksi, tietoa vanhan rakennuskannan kunnostuksesta ja korjaamisesta samalla, kun siellä talkoovoimin ylläpidetään kunnan omistuksessa olevaa kulttuuriympäristöä. Näistä paikoista tulisi tavallaan kestävä kehityksen tiedonjakamisen, perinnerakentamisen ja korjaamisen oppimiskeskuksia. Tällä tavoin valjastettaisiin kunnan lisäksi vastuullisuusajattelua noudattavat yritykset työhön yksilön kanssa yhteisen perinnön ja tulevaisuuden säilyttämiseksi. Tämä on kehittämämme Kulttuurikompensaation ydin: uudenlainen liiketoiminta-ala, jossa kädentaitajien ja kulttuuriperinnön kestävä kehityksen mukaiset tiedot ja taidot jaetaan kaikille

ylisukupolvisessa yhteistyössä yli siilojen. Aikaa ei enää riitä siten, että ensin tehdään monitieteellistä tutkimustyötä, jonka tulokset viedään käytäntöön vasta tutkimuksen päätyttyä. Työ on aloitettava heti: kädentaitajien ja perinneosaajien avulla, tutkimustyö olisi toiminnan rinnalla kulkevaa kenttätyötä.

Kommenttine lukuun 5.3

Historiallisesti arvokkaiden rakennusten ränsistyttäminen ja purkaminen on sivistymätöntä ja täysin vastoin kestäväen kehitysten periaatteita. Vastaavasti niiden vaaliminen ja hoito on merkki oman identiteetin ja kulttuuriperinnön arvostamisesta. On tärkeää, että rakennettu kulttuuriperintö säilyy jälkipolville. On aivan eri asia kokea se paikan päällä kuin katsomalla ikiajoiksi tuhoutunutta perintöä digitaalisesti simulaationa tai 3D-mallinnuksena kotisohvalla. Siksi mielestämme on ensiarvoisen tärkeää vaalia itse rakennusta kuin digitoida se tuhoutumisen tai purkamisen jälkeen. Suomessa on liian monta teosta ja mallinnusta tuhoutuneista historiallisista rakennuksista ja perinneympäristöistä.

Aineeton kulttuuriperintö elää ajassa. Kun luodaan konkreettinen paikka, johon yhteisön kaikki jäsenet voivat tavata toisiaan ylisukupolvisesti, luodaan uudenlaista kestäväen kehityksen mukaista kyläkulttuuria, jossa vanhat hyvät tiedot ja taidot yhdistyy uusiin ja ylikansallisiin. Tämänkaltaisten paikkojen avulla yhteisö vahvistuu ja voi hyvin. Mikä voisi olla parempi tämänkaltaiselle toiminnalle kuin kunnostettu, käyttöönotettu kulttuuriperintö modernin kauppakeskuksen sijaan?

Kommenttine lukuun 5.4

”Aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä hyödynnetään taloudellisessa toiminnassa suoraan tai välillisesti kilpailukyvyä lisäämiseksi ja erottautumisen vahvistamiseksi. Alueet ja kunnat profiloituvat nähtävyyksien, tapahtumien ja perinteiden kautta. Alueelliset erityispiirteet löytyvät usein luonnosta, kulttuurista ja historiasta.”

Rahoituspohja kulttuuriperintötyölle, sen säilymiseen kehitettävälle konsepteille on tällä hetkellä lähes olematon verrattuna rahoituksiin, joita myönnetään kansainvälisyyteen ja digitaalisuuteen keskittyville hankkeille. Kuitenkin, jotta kulttuuriperintö saadaan yhteiskunnan ja – talouden – voimavaraksi, sen kunnostamiseen ja käyttöönottoon on investoitava. Perintökohteet saadaan taloudellisesti tuottaviksi, kun niihin luodaan paikan arvoja ja historiaa kunnioittavaa, kestäväen kehityksen mukaista toimintaa. Samalla synnytetään kädentaitajien ja luovan alan uniikkeja yhteisöjä, jotka ovat myös merkityksellisiä matkailun kannalta, kuten Fiskars ja Mathildedahl. Näille kohteille ei tarvitse kehittää tarinaa, koska niistä itsestään löytyy tuhansia aitoja tarinoita.

Näissä uudenaikaisissa yhteisöissä mahdollistetaan myös yksilölle kestäväen kehityksen mukainen elämäntapa kurssien ja luennoin sekä kiertotalouden keinoin. Lisäksi oppilaitokset voivat hyödyntää kohdetta opintotöissä ja työharjoittelussa yhdessä alueen/kohteen toimijoiden kanssa. Kun vanhat

kulttuuriperintökohteet nähdään uusin silmin, huomataan niiden mahdollisuudet koko yhteisöä hyödyttävään taloudelliseen toimintaan yksittäisen kaupallisen toimijan hyödyn sijaan.

Kehittämässämme Kulttuurikompensaatioissa yritykset osallistuvat kunnan historiallisesti arvokkaiden rakennusten korjausvelan lyhentämiseen, ja olisivat osallisina uuden kestävä kehityksen mukaisen yritystoiminnan kehittämisessä yhdessä kunnan, sen asukkaiden ja oppilaitosten kanssa.

Mikä on näkemyksenne strategian yhteiskunnallisista ja taloudellisista vaikutuksista?

Mikäli strategiasta laaditaan toimeenpanosuunnitelma, jossa julkinen valta velvoitetaan osallistumaan ja mahdollistamaan strategian toimeenpanon siten, että kaikki yritykset, yhteisöt ja yksilöt voivat olla osallisia, kulttuuriperinnöstä saadaan yhteiskunnan henkinen ja taloudellinen voimavara. Mikäli toimeenpano rajataan kabinettikeskusteluihin, halvinta hintaa hakevin kilpailutusin ja nopeaa voittoa tavoitteleville kaupallisille yrityksille sen sijaan, että mukana olisi vastuullisuusajattelun ja kestävä kehityksen mukaisesti toimivia yrityksiä, jotka haluavat osallistua yhteisönsä hyvinvointiin, strategia vesittyy pelkiksi sanoiksi.

Toivomme, että julkinen valta huomioi tulevaisuuden trendien uudet arvopohjat, joissa ensisijaisen voitontavoittelun sijaan etsitään liiketoimintaa, jonka tavoitteena on luonnon monimuotoisuuden vahvistaminen. Ekologinen jälleenrakennus ei voi odottaa vuosia kestävien tutkimusten tuloksia. On toimittava pian, ja otettava huomioon sosiaalinen ja kulttuurinen kompensointi. On luotava innovatiivisia talousjärjestelmiä kannattavaan liiketoimintaan. Yksi niistä on kehitteillä oleva Kulttuurikompensaatio-konseptimme.

Mahdolliset muut strategiaehdotusta koskevat huomionne.

”Kulttuuriympäristöön kuuluvia arvokkaita rakennushistoriallisia ja arkeologisia kohteita ja maisemia on suojeltu lainsäädännön nojalla.”

Arvokkaiden kohteiden suojelun valvominen on erittäin tarkkaa silloin, kun kohteen omistaa yksityinen ihminen. Mutta kuinka hyvin lainsäädäntö suojaa kohteita, kun sen omistaa kunta? Lausunnonantajien asuinympäristössä ja sen läheisyydessä on lukemattomia rakennushistoriallisesti arvokkaita kunnan omistamia kohteita, joita pidetään tyhjillään ja annetaan luhistua purkukuntoon asukkaiden suruksi. Strategian toimeenpanossa voitaisiin kiinnittää huomiota siihen, kuinka näistä kohteista voitaisiin ottaa kollektiivinen vastuu, kun kunnalla ei itsellään ole varoja niiden kunnostamiseen. Kulttuurikompensaatioissa asia on ratkaistu siten, että niistä pitää huolen yhdessä julkinen hallinto, yritykset, yhteisöt ja yksilöt. Kun mahdollistetaan yhteisvastuu osallistamisella, kulttuuriperinnön yhteiskunnallinen merkitys kasvaa. On ymmärrettävä, että sellaiseen, johon ei voi itse vaikuttaa eikä osallistua, ei ole merkitystä.

” Kunnat luovat paikallisina viranomaisina edellytyksiä kulttuuritoiminnalle ja kulttuuriperinnön edistämiseksi.”

Tämä vaatii kunnilta yli siilojen tapahtuvaa toimintaa, joka on oman mukavuusalueen ulkopuolella. Siksi tämä ei välttämättä toteudu suuressa kunnassa nykytilanteessa. Lisäksi toiminnan tulisi olla läpinäkyvää ja avointa, koska kunnan omistama kulttuuriperintö kuuluu kuntalaisille. He ovat liian usein nähneet, että poliittinen, nopeaa taloudellista hyötyä hakeva päätöksenteko uhkaa yhteisölle rakasta ja identiteettiä tärkeää perintöä.

Kuinka OKM, Ympäristöministeriö, Museovirasto, Kansallisarkisto, Opetushallitus, Luonnontieteellinen keskusmuseo, ELY-keskukset ja SYKE voisivat paremmin valvoa ja velvoittaa urbaaneissa kohteissa kunnan omistaman rakennusperinnön vaalimista ja suojelemista? Näemme sen avaintekijänä toimeenpanossa.

Strategian valmistumisen jälkeen on tarkoitus laatia erillinen toimeenpanosuunnitelma. Pidättekö tätä tärkeänä? Jos kyllä, niin miksi?

Pidämme erittäin tärkeänä sitä, että strategiasta laaditaan erillinen toimeenpanosuunnitelma. Pelkkänä kirjattuna strategiana se jää sellaiseksi ellei kuntatasolla ei ole strategian kaltaista tahtotilaa. Esimerkkinä mainittakoon perustuslain (20 §), jonka velvoite kulttuuriperinnön vaalimisesta jää surullisen usein toteutumatta. On luotava taktinen, julkista sektoria velvoittava malli, jotta se vie strategian käytäntöön, ja mahdollistaa kuntalaisten osallistumisen yhteisen kulttuuriperinnön vaalimiseen.

Millaisia osallistamisen tapoja haluaisitte toimeenpanosuunnitelman laatimisessa käytettävän?

Toivomme laajaa osallistujapohjaa, jossa on osallisena julkisen vallan edustajien lisäksi suur- ja pienyritykset, oppi- ja tutkimuslaitokset, asukas- ja kulttuuriyhdistykset. Lisäksi toivomme, että erityisesti kaltaisemme kestävä kehityksen ja sosiaalisen kompensaation kehittämiseen keskittyneitä start up’peja tuettaisiin rahallisesti. Tällä hetkellä me ja monet muut kehittävät ratkaisuja pelkästään yhteiskunnallisen vastuuntunnon vuoksi yhteisen hyvän eteen.

Millaisena näkisitte oman tai edustamanne tahon roolin strategian toimeenpanossa?

Kehittämämme konsepti on monilta osin taktinen tapa toteuttaa strategiaa. Kuten innovaatiokonsultti Aija Bärlund Business Finlandista totesi Kulttuurikompenaatiosta: ”Kulttuurikompenaatio pitäisi ottaa kulttuuriperintöstrategian kärkihankkeeksi.” Olisiko konseptimme kärkihanke, se jääköön muiden arvioitavaksi, mutta omasta mielestämme olisi erinomainen väline strategian toimeenpanossa. Olemme valmiit olemaan mukana toiminnassa, joka suojelee suomalaisten yhteisöjen juuria ja identiteettiä. Visiomme on, että loisimme geologista perintöä suojelevan Geoparkin kaltaisen kulttuuriperintöä suojelevan Cultpark-verkoston, joka suojelee vastaavasti kulttuuriperintöämme.

Kuusimäki Ulla
Kulttuurikompensaatio